

Фото: AP Photo, Tariq Achakzai

АВГАНИСТАН У НОВОЈ НЕИЗВЕСНОСТИ

Пише Бранислав МИЛОСАВЉЕВИЋ

Америчке и НАТО трупе убрзано спроводе одлуку председника Џозефа Бајдена о потпуном повлачењу америчких трупа и војних компанија које подржавају авганистанске националне одбрамбене и безбедносне снаге до утврђеног рока, 11. септембра 2021. године. На основу динамике са терена последњи амерички војник могао би да оде пред крај јула месеца ове године. Одлука о повлачењу без прекида ватре или оквира за политички споразум између талибана и владе изненадила је Авганистанце и земље у региону. Талибани су искористили тренутак да заузму десетине округа и створе атмосферу самопоуздања и победе. Талибански милитанти добијају психолошки и војни замах како америчке трупе одлазе, а главне градове округа освајају све брже. Неки од тих градова су удаљени и немају стратешки значај, али се други налазе дуж кључних транспортних рута које повезују главне провинције са Кабулом. Авганистанске снаге безбедности због слабог морала, честих промена руководства и проблема у снабдевању изазваних лошим планирањем и повлачењем међународне ваздушне подршке, трпе значајне губитке. Очекује се да ће стање у наредних шест месеци бити све насилније, са војним крилом талибана у успону и перспективом победе без потребе за компромисима за преговарачким столом.

Географија и историја учинили су Авганистан земљом изломљеног пејзажа, чији се обрис поново појављује након повлачења САД из двадесетогодишњег ангажмана. Авганистан је држава у централној Азији, која нема излаз на море, са дугом историјом географски фрагментираних нација и једнако подељеним друштвом, те концентрацијама етничких, секташких и клановских припадности које су дуго обликовале њену стварност. Након 11. септембра 2001. године талибанска влада одбила је да преда терористичког вођу Осаму бин Ладена, што је довело до тога да САД и НАТО изврше агресију на Авганистан. Талибанско руководство је релативно брзо изгубило контролу над земљом, али се прегруписало на простор јужног Авганистана и Пакистана, одакле су спроводили нападе против владе у Кабулу коју је подржавао Запад, трупа међународне коалиције и авганистанских снага националне безбедности. После инвазије зарађено становништво се привремено окупало под влашћу новоосноване авганистанске владе, коју је подржала коалиција предвођена САД.

Поред упоришта у стратешки важној јужној провинцији Хелманд, талибани су настојали да контролишу или оспоравају територију у скоро свакој провинцији и наставили да прете престоницама у више провинција. Талибанске снаге су накратко у мају 2018. године заузеле главни град провинције Фарах, а у августу исте године освојили су и главни град провинције Газни, задржавши га скоро недељу дана пре него што су америчке и авганистанске трупе поново преузеле контролу. Поред повећања броја војника у 2017. години и наставка борбених мисија, америчка војска је своју стратегију преусмерила на неутралисање талибанских извора прихода, водећи ваздушну кампању против лабораторија за дрогу и места за производњу опијума. Након више од две стотине ваздушних удара усмерених на талибанске мреже за прои-

зводњу и транспорт дрога, кампања је окончана крајем 2018. године.

СУКОБИ ЗА МОЋ

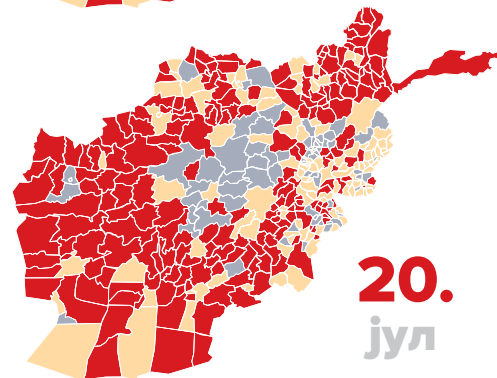
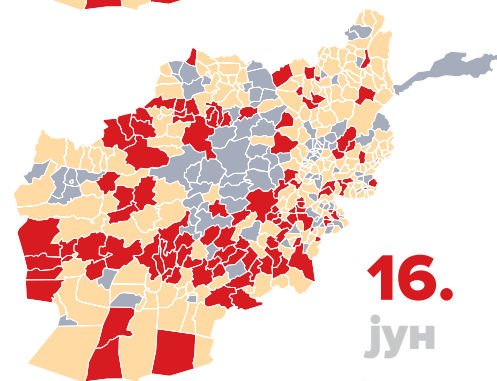
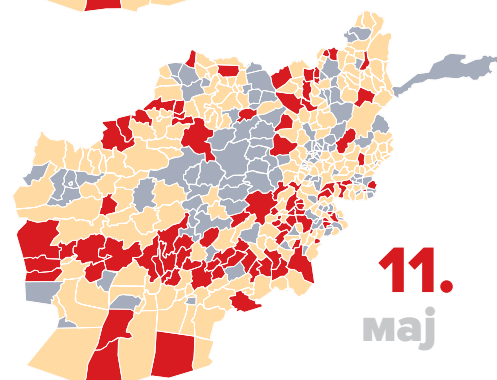
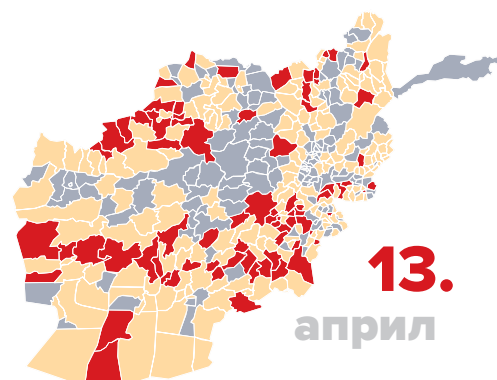
Државе чланице НАТО-а од 1. маја 2021. године започеле су повлачење из Авганистана, означавајући завршну фазу НАТО мисије „Одлучна подршка” покренуте у септембру 2014. године с циљем обуке, саветовања и помоћи авганистанским снагама безбедности и институцијама да се припреме за одлазак трупа Алијансе са ових простора. Тренутно се у Авганистану налази око 9.500 војника из 36 држава, што је значајно смањење у односу на претходни период. Почетком 2020. године америчка влада и талибани потписали су споразум чији је циљ био трасирање пута мировном споразуму и повлачењу трупа САД.

Одлука Вашингтона да оконча двадесетогодишњу окупацију прети да покида крхке нити које спречавају да Авганистан постане поприште грађанског рата. Талибани, претежно паштунска етничка група која је владала Авганистаном од 1996. до 2001. године, сматра повлачење америчких снага за победу и уједно могућност да поврати изгубљену територију, појачавајући нападе на авганистанске снаге безбедности и цивиле у Кабулу и око њега. Као одговор на настало стање Таџикистан, Узбекистан и друге државе из непосредног окружења започеле су мобилизацију својих снага, поучене искуством дугогодишњег обрасца етнички вођених сукоба за моћ које су САД само прекинуле, али не и искорениле инвазијом у октобру 2001. године. Динамика и сложеност међуетничких група у земљи и даље представља суштинску тачку спора и једну од најтежих препрека миру. То се односи и на актуелну авганистанску владу, у којој постоје етничке поделе између Паштуна и Таџика.

Деморалисани и са ограниченим ресурсима, оставши без војне подршке америчких трупа, са малим платама и раширеном корупцијом, авганистански војници су у више случајева предали окружне центре, напустили војне базе и предали се талиба-

2021.

- Спорне области
- Области под контролом владе
- Области под контролом Талибана

Модификовано према:
www.longwarjournal.org

нима. Талибанска офанзива у северним окрузима оптеретила је ограничене ресурсе авганистанских снага на пространим подручјима, што додатно утиче на њихово слабљење.

Брзо повлачење страних трупа из Авганистана, у комбинацији са недавним талибанским војним успесима, довешће до борбе за превласт између талибана и авганистанске владе, која ће вероватно изазвати грађански рат са могућношћу урушавања регионалног безбедносног окружења. Известно је да авганистанске снаге безбедности губе територије због логистичких проблема у снабдевању и кризе у политичком вођству. Оне се умногоме ослањају на добављаче које финансирају САД како би очували своје наоружање и опрему. Међутим, и уговарачи постају део америчког повлачења, остављајући на цедилу авганистанске снаге које немају могућности да одржавају сложене борбене системе.

Одређену наду у преокрет на терену могло би пружити авганистанско ваздухопловство, које је главна снага Владе против талибана с обзиром на улогу успешних ваздушних удара у подршци авганистанским копненим операцијама и на капацитете који талибанцима недостају. Међутим, и на том плану за сада изостаје потребна координација због неефикасног политичког вођства у Кабулу.

С друге стране, талибани су понудили авганистанској влади тромесечни прекид ватре у замену за пуштање 7.000 затвореника. На тај начин су покушали да искористе оснажену преговарачку позицију коју су стекли недавним територијалним освајањима, како би осигурали више уступака од Кабула. Не постоји гаранција да ће се талибани држати евентуалног договора, а мало је вероватан и сценарио да авганистанска влада прихвати ову понуду. Прекид ватре такође би носио ризик ефикасног учвршћивања добитак талибана и заустављања авганистанских снага у настојањима да поново заузму стратешке округе. Ипак, кратко примирје могло би створити довољно простора за две стране да

Талибани су понудили авганистанској влади тромесечни прекид ватре у замену за пуштање 7.000 затвореника. На тај начин су покушали да искористе оснажену преговарачку позицију коју су стекли недавним територијалним освајањима како би осигурали више уступака од Кабула. Не постоји гаранција да ће се талибани држати евентуалног договора, а мало је вероватан и сценарио да авганистанска влада прихвати ову понуду.

отклоне блокаду и хаотично стање у унутрашњости Авганистана и дођу до могућег политичког решења за текући сукоб. Талибани тврде да сада, након што су освојили већи део севера земље по повлачењу страних трупа, имају контролу над 85% територије. О томе сведочи и чињеница да је Таџикистан додатно ојачао своју границу као одговор на офанзиву талибана која је захватила значајне делове територије у северном Авганистану, као и да је више од 1.000 авганистанских војника пребегло у ту земљу. Узбекистан, који се такође граничи са Авганистаном, поставио је насеље шатора код града Термеза у ишчекивању доласка избеглица.

РАТ НА ВИШЕ ФРОНТОВА

Са најавом повлачења међународних снага заустављени су ранијих година започети мировни процеси, што је талибанцима послужило да бојкотирају било какве преговоре, процењујући да ће, ако данас не преговарају о моћи, имати све након безусловног повлачења америчких снага. С тим у вези, ескалација напада талибана значајно је појачала страхове од потпуног колапса државних органа власти и безбедности државе. Поред забринутости Авганистанаца, регион се плаши амбиција талибана да постану „регионални хероји” исламских екстремиста, при чему тај страх произлази и из дубоке забринутости због пора-

ста исламског екстремизма у њиховим земљама.

Процене безбедносне ситуације у Авганистану указују на вероватноћу избијања хаотичног грађанског рата за мање од шест месеци након повлачења страних трупа. У настојању да превазиђе своју неспособност координирања ефикасног војног одговора, авганистанска влада је недавно покренула кампању „националне мобилизације”, којом се наоружавају цивили и локалне милиције у циљу супротстављања напредовању талибана. Међутим, својом структурираном офанзивом талибани могу лако да поразе локалне милиције, првенствено због њихове релативне необучености и недостатка адекватне опреме.

С обзиром на дугу историју смењивања лојалности, борби за власт и територијалних спорова авганистанских милиција, недостаје гаранција да локалне оружане групе неће користити оружје за борбу једна против друге уместо против талибана, повећавајући међусобно насиље и немире. Ове оружане формације су теоретски повезане са авганистанском владом, али њихова организација има потенцијал да додатно распарча ратом разорену земљу по етничким линијама, што ће резултирати ратом на више фронтова и са више актера, укључујући талибане, снаге авганистанске владе и локалне милиције.

Све нестабилности Авганистан такође угрожава безбедност оближњих држава и може представљати полигон за регионалне милитантне групе. Насилни сукоби између талибана и снага безбедности резултирали су бројним цивилним жртвама и интерним расељавањем људи из руралних подручја у релативно заштићеније провинцијске престонице и градове. У наредним месецима, посебно након што САД и НАТО заврше повлачење снага, велики градови такође би могли пасти у руке талибана. То би могао бити окидач регионалне хуманитарне кризе, коју би било тешко санитирати усред сукоба и насиља. У околностима безбедносног вакуума и јачања талибана стварају се реалне могућно-

Фото: РИА НОВОСТИ

сти и за оживљавање кампова за обуку разних терористичких група, што би додатно угрозило безбедност читавог региона. У таквим околностима не може се искључити ни могућност да међународне и регионалне терористичке организације мобилисане у региону угрозе безбедност јужне и централне Азије, а снажно упориште у Авганистану могло би да омогући Ал Каиди и Исламској држави да планирају своје нове активности усмерене против Запада.

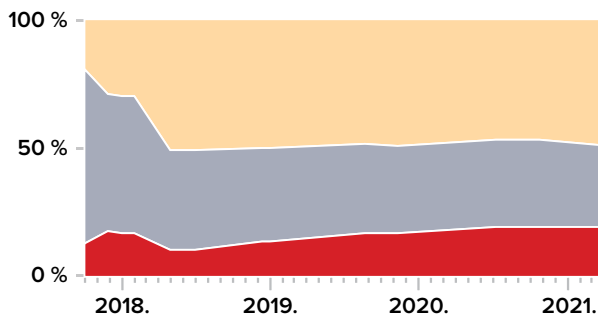
Будућност Авганистана остаје неизвесна, јер бројне процене указују да ће се насиље наставити и да ће талибани повећати своју моћ. САД и други регионални актери, укључујући Русију, Турску и Пакистан, сада су усмерени да у таквим околностима првенствено обезбеде потребан ниво стабилности у остатку региона.

ПОЈАЧАВАЊЕ РЕГИОНАЛНИХ ПРОБЛЕМА И УТИЦАЈА ПОЈЕДИНИХ ДРЖАВА

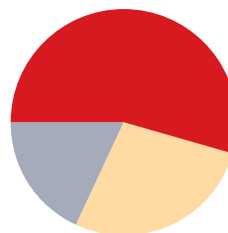
У условима ескалације борби у северном Авганистану, централноазијски суседи покушавају да спрече преливање сукоба преко граница с обзиром на то да повлачење америчких група прелази у завршну фазу. У том контексту Русија, Иран, Пакистан и Кина имају своје прекограничне етничке, социјалне, економске и безбедносне интересе, што их, између осталог, приморава на прилагођавање фрагментираној унутрашњој реалности Авганистана. То ће неминовно изазвати конкуренцију за утицај, јер се ове земље суочавају са истинским безбедносним претњама дуж њихових граница. У таквим околностима не искључује се могућност да Русија, Иран и Кина искористе односе са авганистанском владом, талибанима и локалним етничким и племенским групама за остваривање својих националних интереса, без обзира која група у Авганистану остане на власти након повлачења САД.

Пакистан ће наставити да продубљује везе са талибанима у нади да ће успоставити пропакистанску владу у Авганистану, истовремено избегава-

Контрола покрајинских округа током времена

- Спорне области
- Области под контролом владе
- Области под контролом Талибана

Ситуација
21. јула 2021.

Модификовано према:
www.longwarjournal.org

јући поновно отварање несугласица око Дурандове линије (гранична линија дуга 2.600 километара коју Авганистан никада није признао). При томе треба напоменути да су талибани средином јула ове године преузели контролу над главним граничним прелазом (авганистанска страна) са Пакистаном, што је један од значајних циљева који су до сада постигли током брзог напредовања широм земље и повлачења америчких снага. С тим у вези на простору Пакистана обновљен је талибански покрет, који није имао већу снагу, али поновно оживљавање талибана у Авганистану могло би потенцијално ревитализовати ову организацију у Пакистану и региону. Евидентно је да Пакистан има највећи регионални утицај на даљи ток самог сукоба. Пакистан је и добитник у досадашњим дешавањима у смислу одласка САД и талибана као одрживог дела авганистанског политичког пејзажа. Међутим, он мора да одлучи о свом крај-

њем циљу и свом односу према талибанима. Од суштинске важности је да пружи пуну подршку преговарачком процесу и ограничи сигурно уточиште талибанима у Пакистану, јер у овим околностима милитантне групе могу да добију толики замах да њихова војна снага надмашује утицај Пакистана да их заустави.

С друге стране Кина, Иран, Туркменистан, Узбекистан, Таџикистан, Русија и Индија немају користи од талибанског преузимања земље или отвореног грађанског рата. Прекиди у регионалној трговини и могући таласи избеглица представљају главну забринутост, заједно са дестабилизујућим ефектима деловања регионалних ривала који подржавају различите стране у грађанском рату. Централна Азија и Русија суочавају се са сличним претњама Исламског покрета Узбекистана и Исламског покрета Источног Туркистана, који су повезани са талибанима, ИСИС-ом и Ал Каидом. Сигурна уточишта ових група

у Авганистану у областима под контролом талибана довела су до тога да ове земље ојачају своје границе са Авганистаном и изведу бројне маневре дуж авганистанске границе.

Кина је затражила од Пакистана да повећа сарадњу на управљању безбедносним ризицима који произилазе из погоршања ситуације у Авганистану и предложила идеју трилатералне сарадње између Пекинга, Исламабада и Кабула у покушају да се пронађе политичко решење авганистанског сукоба. Кина ће наставити да користи однос са Пакистаном како би се више укључила у авганистански процес решавања, с обзиром на све веће претње насиљем милитантних група које су користиле авганистанско тло за обуку и вратиле се у Кину да подрже циљеве ујгурских сепаратиста. Претња кинеско-пакистанском економском коридору такође ће наставити да покреће активност Пекинга у Авганистану. Иако за пакистанске талибана не није било историјски познато да

нападају инфраструктурне пројекте, многи од највећих пројеката кинеско-пакистанског економског коридора планирани су у западном региону земље, где је такође седиште пакистанских талибана. Кина је такође сугерисала да би желела да прошири наведени економски коридор на Авганистан како би повећала трговинску повезаност између континенталне Кине и централне Азије. Међутим, Пакистан ће се и даље суочавати са реакцијама из света, посебно САД. Иначе, кинеско-пакистански економски коридор је иницијатива вредна 62 милијарде долара, која се састоји од различитих инфраструктурних пројеката у Пакистану, као дела шире кинеске иницијативе „Појас и пут“.

МИРОВНИ ПРОЦЕС

Добра вест за авганистанске лидере је да већ постоји регионални и глобални консензус о мировном процесу у Авганистану (План А), будући да окружење на талибана не гледа као на одрживог мировног партнера, већ као директну претњу регионалној безбедности, уз бојазан да могу земљу претворити у седиште глобалног тероризма. Све што регион жели и тражи јесте стабилна и непристрасна администрација у Авганистану, а не исламски емират. Авганистанска влада и политички лидери морају да раде на мировном процесу који ће водити сами Авганистанци, а у интересу земље којом ће они управљати. У овом тренутку пожељан је практични – достижни и перспективни стратешки мировни план који би водио до преговарачког споразума. Што је најважније, да би мировни процес био ефикасан, авганистанска влада мора развити добар и искрен однос са Пакистаном, без мешања у унутрашње ствари те земље и подржавања тамошњих опозиционих група.

Изнад свега, талибани као Авганистанци морају схватити да је Авганистан платио огромну цену за међународну изолацију током њиховог режима и не може то себи приуштити у 21. веку. Ако талибани желе

да их међународна заједница прихвати и да окончају сукоб мирним путем, морају да промене свој стратешки приступ и артикулишу мировне политике. У том смислу одлагање мировних преговора није паметна идеја. Иако су све регионалне државе изјавиле да је преговарачка мировна нагодба опција коју преферирају, све оне одржавају везе са различитим милицијама и другим оружаним групама у Авганистану, укључујући талибана. Што дуже мировни преговори остану у застоју, већа је опасност да земље региона не испуне свој план Б – потенцијално претварајући Авганистан у бојно поље посредничких ратова које историја никада раније није видела.

Сумирајући резултате досадашњих аспеката кризе у Авганистану, њена предикција је јако отежана, али је генерална процена да би се могла одвијати у неколико праваца. Наставак рата је могућ ако кабулски режим настави да прима финансијску и војну подршку од САД, Русије, Индије или било које друге силе или ко-

Окружење на талибана не гледа као на одрживог мировног партнера, већ као на директну претњу регионалној безбедности, уз бојазан да могу земљу претворити у седиште глобалног тероризма. Све што регион жели и тражи јесте стабилна и непристрасна администрација у Авганистану.

алиције. Уз то, ова подршка гарантује само одржавање фронта и тактичке победе. Ако спољна помоћ режиму престане, власт у Кабулу ће се одржати од неколико месеци до пет година. Сценарио у коме авганистанска влада самостално добија рат изгледа нереално. То би могло бити могуће само ако Пакистан ускрати подршку талибанима, што је врло мало вероватно, осим ако не дође до структурних геополитичких промена. Победа талибана најмање је пожељна за Индију, јер представља прилику Пакистану да повећа свој утицај у региону. За САД такав исход значи пресудан политички губитак, који не само да може довести до смањења његовог регионалног присуства већ има потенцијал да подстакне унутрашње политичке расправе у вези са страним интервенцијама. За Русију би таква опција могла изгледати условно прихватљива. За почетак, Москва је заинтересована за сваку стабилну владу која би могла да гарантује контролу граница, неутралност према Русији и њеним савезницима и могућност спровођења инфраструктурних пројеката. Иако би се талибани могли чинити погодном опцијом за ту мисију, недавни трендови показали су дефрагментацију талибанског покрета. У овом случају свргавање владе у Кабулу могло би довести само до привременог повећања моћи само једне од талибанских група, што би на крају могло довести до нове рунде рата. Споразум талибана и Кабула тактички је најприхватљивији за све стране, али стратешки може бити опасан. Дугорочни циљеви заинтересованих страна се разилазе: САД су усредсређене на долазак до споразума који би функционисао бар на кратак период, тако да повлачење америчких трупа не изгледа као други Вијетнам. Иако Индија и Русија имају различите циљеве, обе су заинтересоване за успостављање споразума у догледно време. Вероватно је да се може очекивати нови круг конфликта великих сила чим се постигне било какав договор око будућности Авганистана.!